

Iktyonomikoulutuksen lakkauttaminen, riski huoltovarmuudelle ja osaamisen ylläpidolle

12.10.2026

Anni Sallisen keväällä 2026 valmistunut opinnäytetyö Seinäjoen ammattikorkeakoulusta tarkasteli kotimaista kalataloustoimialaa, kalatalousalan koulutusta, iktyonomikoulutuksen lakkauttamisen seurauksia, alan vetovoimaan liittyviä haasteita sekä kuinka kalatalousalan koulutusta tulisi tulevaisuudessa kehittää. Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kalatalousalan asiantuntijoiden sekä koulutuksen ja työelämän edustajien näkemyksiä kalatalousalan koulutuksen nykytilasta ja tulevaisuudesta sekä alan osaamistasosta ja osaamistarpeista. Opinnäytetyö oli toimeksianto Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskukselta.

Kalatalousala on keskeinen osa kotimaista ruokajärjestelmää

Kalatalousalan koulutus on muuttunut merkittävästi viime vuosina ja herättänyt keskustelua osaamisen riittävydestä ja alan tulevaisuudesta. Ammattikorkeakoulutasoisen kalatalousalan koulutuksen (iktyonomi) lakkautusta koskeva päätös tehtiin vuonna 2013, eikä uusia opiskelijoita otettu enää tämän jälkeen. Kalatalousalan koulutusta järjestetään vain kolmessa ammatillisessa oppilaitoksessa, jotka kärsivät vetovoiman puutteesta ja heikkenevistä oppimisympäristöistä.

Nykyisellä koulutuksella ei pystytä korvaaman iktyonomikoulutuksen puutetta

Iktyonomin koulutus oli ainutlaatuinen osaamiskokonaisuus, perusopintoihin sisältyi monipuolisesti mm. vesiviljelyä, vesikemiaa, kalanjalostusta, ekologiaa, kalabiologiaa, ympäristönsuojelua, kalastusta, kalatalouden ekonomiaa ja markkinointia (Kumpulainen, 2024, s. 87). Koulutuksen aikana opiskelija pystyi suuntautumaan omien tavoitteidensa ja urasuunnitelmiansa kannalta esimerkiksi esimiestyöhön tai neuvontatehtäviin, kalataloustutkimukseen, ympäristönhallintaan, vesien hoito- ja suojelutehtäviin tai kalanviljely- tai kalanjalostuslaitosten suunnitteluun.

Iktyonomin koulutus tuotti osaajia esimerkiksi kalanviljely -ja tutkimuslaitoksiin, neuvontajärjestöihin, ELY-keskuksiin ja yrittäjätoimintaan (Kumpulainen, 2024, s. 86). Koulutuksen tuomissa ammattitaidoissa korostui esimerkiksi vahva osaaminen budjetointiin, verotukseen, kirjanpitoon, markkinointiin ym. yritystoimintaan. Lisäksi vaadittiin tuntemusta kalastus- ja ympäristölainsäädäntöä kohtaan sekä taitoja suunnitteluun ja viestintään sekä esihenkilöosaamiseen. Iktyonomin työssä vaaditaan käytännön osaamista, esimerkiksi kalojen pyydystämistä, näytteidenottoa, puhdistus- ja ruokintatehtäviä kalanviljelylaitoksella. Työssä on lisäksi huomioitava kenttätehtävien erilliset vaatimukset ulkotyöskentelyyn.

Iktyonomikoulutuksen lakkauttaminen on tuonut laaja-alaisen osaamisvajeen, koska vastaavaa koulutusta ei ole enää saatavilla. Ammatti- tai erikoisammattitutkinto eivät voi korvata ammattikorkeakoulutasoisen iktyonomikoulutuksen tuomia taitoja ja valmiuksia. Monet yritykset ja alan toimijat kouluttavat mahdollisuuksien mukaan itse, koska työtä vastaavaa koulutusta ei ole tarjolla.

Kalatalousalan vaikutus huoltovarmuuteen

Kalataloudella on suuri merkitys huoltovarmuuden ja omavaraisuuden kannalta (Setälä, ym., 2024, s. 26, 28, 50). Kalasta saatavan ruokaturvan ravitsemuksellinen hyöty toteutuu vain silloin, jos kalaa on saatavilla myös poikkeus- tai kriisitilanteissa. Lähitulevaisuudessa on tulossa suuri kaupallisten kalastajien työvoimapoistuma. Vuonna 2022 kaupallisten merikalastajien keski-ikä oli lähes 60-vuotta ja sisävesikalastajien 56-vuotta. Kalastajien vähentyminen sekä työvoiman saatavuus ovat riskitekijöitä kaupallisen kalastustoiminnan jatkuvuudelle.

Kotimaisten vaihtoehtojen hyödyntäminen ja kulutuksen painottaminen kotimaiseen tuotantoon tukevat alkutuotantoa ja huoltovarmuutta (VRN, 2024, s. 88). Alan omavaraisuutta tulisi nostaa kotimaisen kalan tuotantoa lisäämällä, ja sen tulisi olla jo lähtökohtaisesti kunnossa normaaliolosuhteissa, sillä poikkeusolosuhteiden sattuessa tuotantoa ei ole mahdollista lisätä nopealla aikataululla (Setälä ym., 2024, s. 46). Kalatalouden omavaraisuutta voidaan kasvattaa esimerkiksi lisäämällä vesiviljelytuotantoa (Setälä ym., 2024, s. 51), mutta se vaatii osaavaa ja koulutettua työvoimaa ollakseen mahdollista.

Päätöksenteko ei aina tunnista alaa ja sen tarpeita

Alan osaamisen koetaan olevan aliedustettuna kehittämisohjelmissa ja strategioissa, ja osassa niistä koko ala jää ilman mainintaa (OPH, 2024, s. 10). Julkisen päätöksenteon ei koeta tukevan alan kehittymistä ja alalle kouluttautumista. On suuri tarve kouluttaa alalle lisää asiantuntijoita, joilla on kokonaisvaltainen ymmärrys kalatalousalan erityispiirteistä myös päätöksenteon tueksi.

Kotimaisen kalan edistämishjelma tavoittelee kalatalouden liiketoiminnan kasvulle merkittävää nousua vuodelle 2035. Liiketoiminnan kasvu lisää edellytyksiä myös työvoiman kasvulle. Taulukossa 1 nähdään kalatalouden toteutuneet henkilötyövuodet (HTV) vuonna 2023 sekä Kotimaisen kalan edistämishjelman Visiossa esitetty tavoitetaso vuodelle 2035. Kyseessä ei ole ennuste, vaan vertailu toimialakatsauksen ja vision 2035 välisistä henkilötyövuosien eroista, joka osoittaa, ettei tavoite ole realistinen. Vision toteutuminen edellyttäisi merkittävää alan kasvua, joka ei ole mitenkään mahdollista tämänhetkisen koulutuksen ja osaamisen puitteissa.

Taulukko 1. Tarkastelu HTV 2023 ja HTV Visio 2035 (mukaillen Vesala & Valve, 2025, s. 4; MMM, 2021, s. 38) välillä.

Tarkastelukohta	Toimialakatsaus 2023 HTV	Tavoitetaso visio 2035 HTV	Muutos HTV
Merikalastus	173	270	97
Sisävesikalastus	55	450	395
Vesiviljely	280	1150	870
Kalanjalostus	821	1277	456
Tukkukauppa	402	960	558
Vähittäiskauppa	194	803	609
Yhteensä	1925	4910	2985

Kalatalousala tarvitsee huomiota ja oikeaa asennetta

Kalatalousalan huomiointi loistaa poissaolollaan isossa julkisessa keskustelussa. Ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen puute on iso ongelma, ja halusimme herättää ja mahdollistaa julkista keskustelua aiheesta tämän opinnäytetyön toimeksiannon myötä. Kalatalousala ja sen koulutus ansaitsee enemmän huomiota jo pelkästään siksi, että Suomessa on valtava potentiaali kasvattaa alalla tarkoituksenmukaisia ja kustannustehokkaita elinkeinotoiminnan muotoja. Kalatalousalan vetovoimaisuutta ja

kiinnostavuutta voidaan kasvattaa vain oikealla asenteella. Toivottavasti tämä opinnäytetyö tuloksineen on yksi keino lisätä oikeaa asennetta ja tahtotilaa asioiden korjaamiseksi.

SEAMKin rooli ja mahdollisuudet kala-alan koulutuksessa

Bio- ja elintarviketekniikan koulutus tarjoaa vahvaa perustaa myös kala-alan osaamiselle, erityisesti elintarvikkeiden valmistuksen, prosessien, hygieniahallinnan ja tuotekehityksen osalta. Opintoja on mahdollista täydentää ja laajentaa esimerkiksi avoimen ammattikorkeakoulun opinnoilla. SEAMKissa on tehty kalatuotteiden tuotekehitykseen liittyviä opinnäytetöitä ja osallistuttu kala-alan kehittämiseen suunnattuihin yrityslähtöisiin hankkeisiin. Tämä opinnäytetyö antaa hyvän pohjan opetustarjonnan kehittämissuunnitelmille bio- ja elintarviketekniikan opetuksessa.

Opinnäytetyö on luettavissa Theseuksessa: Sallinen, A. (2026). *Kalatalousalan koulutuksen kehittäminen*. [AMK-opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu]. Theseus.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2026052918905>**Anni Sallinen**

Bio- ja elintarviketekniikan insinööri

Elina Pusaa

Toiminnanjohtaja

Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskus

Kirjoittaja toimi opinnäytetyön toimeksiantajana.

Matti-Pekka Pasto

Lehtori, ETM

SEAMK

Kirjoittaja toimii lehtorina Seinäjoen ammattikorkeakoulun insinööri (AMK), Bio- ja elintarviketekniikan tutkinto-ohjelmassa. Hän toimi Sallisen opinnäytetyön ohjaajana.

Lähteet

Kumpulainen, S. (2024). *Kalakoulusta akvaviittiseen biotalouteen: Kalatalouden koulutuksen tulevaisuuden kehittämistarpeet* (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2024:18). Maa- ja metsätalousministeriö.

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-366-708-2>

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM). (8.7.2021). *Kotimaisen kalan edistämishjelma: Valtioneuvoston periaatepäätös*. <https://mmm.fi/documents/1410837/1801447/Kotimaisen+kalan+edist%C3%A4misohjelma+-valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+8.7.2021.pdf/f8e4ed1a-c9c1-5f7e-7e6e-b7c2db47d058?t=1656936411831>

Opetushallitus (OPH). (2024). *Luonto- ja ympäristöalan työelämätoimikunnan tilannekuva v.*

2024. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Luonto-%20ja%20ymp%C3%A4rist%C3%B6alan%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4toimikunnan%20tilannekuva%202024.pdf>

Setälä, J., Saarni, K., Airaksinen, S., Niukko, J., & Vielma, J. (2024). *Suomen kalatalouden huoltovarmuusselvitys*. (Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 71/2024). Luonnonvarakeskus. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-951-2>

Valtion ravitsemusneuvottelukunta (VRN). (2024). *Kestävää terveyttä ruoasta – kansalliset ravitsemussuosituks* 2024. (Ohjaus 10). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/11111/34718>

Vesala, L., & Valve, J. (2025). *Kalatalouden toimialakatsaus 2024*. (Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 34/2025). Luonnonvarakeskus (Luke). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-419-054-1>